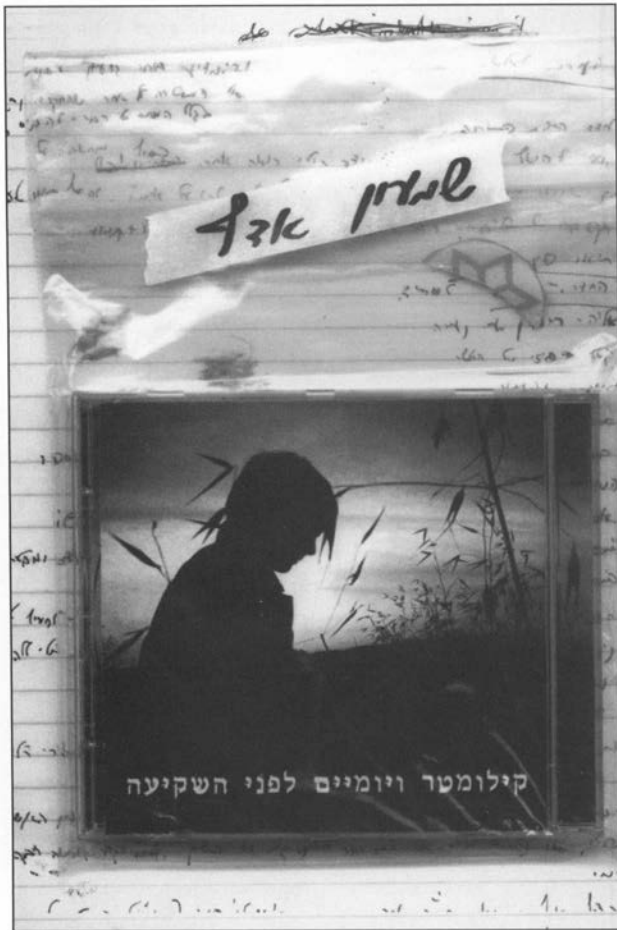

בין לבין - מיפוי טריטוריה מזרחית-ישראלית

אדף שמעון, "קילומטר ויומיים לפני השקיעה", ת"א, כתר (עורך הספר יגאל שוורץ), 2004

מתי שמואלוף

ל

פני מספר חורשים נערך בתיאטרון "ענבל" (טריטוריה תרבותית מרתקת לכשעצמה, משום עמירתה על מתן כמה לתרבות המזרחית הישראלית על שלל ייצוגיה ומופעה) אירוע בעקבות הופעת הספר "קילומטר ויומיים לפני השקיעה" של שמעון אדף. בבחירת המוזמנים של הערב, מופו טריטוריות מרכזיות בספר החדש: הסופרת יהודית רותם דיברה על המשמעות הדתית יהודית של שמות דמויות הרומאן; המשוררת והמסאית שבא סלהוב דיברה על המשמעות הקיומית של החיים בתל אביב, כמשל אכזיסטנציאליסטי לחיים במדינת ישראל בשנות האלפיים; הסופר והעורך גיר ברעם דיבר על התנועה בין מחזות הזיכרון שנעה בין מרכז לבין פריפריה. לטעמי בלטה בחסרונה בערב אמירה בסיסית, על היות רומאן זה קול מרכזי למציאות של הדור השלישי המזרחי בישראל.

"קילומטר ויומיים לפני השקיעה" הינו רומאן בלשי אשר מתרחש בתוך טריטוריה מזרחית שולית. בספר זה ניסה אדף לברוח מהקלישאה הטמונה ביצירת בלש ספרותי והוא הצליח במלאכתו. מותה של דליה שושן וניסיון להבין מיהו/מיהי הרוצח/ת הוא הבסיס אשר עליו נבנה הספר. הספרות היא קרחון ענק, שייצוגיו הספרותיים בולטים ומסתירים את השכבות החברתיות המונחות בתחתיתו. מתחת לרציחת דליה שושן, הבחורה הכשרונית, שהייתה גם משוררת מוצלחת וגם יוצרת מופלאה ומתחת לבלש שהעריך את יצירת הנרצחת וכתב ספר מצליח על הרוק הישראלי, נע העולם המזרחי בכבוד ולא מצליח לנסח מסורת, לנסח יצירה קוהרנטית רציפה, בתוך העולם הציוני-אשכנזי בו הוא חי. היוצר המזרחי לא מצליח לייצר טקסט משלו, שישמור על איכויותיו שלו ולא ייטמע בתוך "הישראליות" הרדודה.

נסיונו הכושל של אליש

אם נניח שקיימת סתירה החברתית בתחילת הרומאן, נוכל להבין את התהליך שהסופר מעביר אותנו על מנת לפתור אותה. הסתירה החברתית ברומאן זה, הינה נסיונו הכושל של אליש, הבלש המזרחי להתערות וליצור מסורת של יצירה. אליש לא הצליח לכתוב יותר מספר אחד; לא הצליח להמשיך וללמוד באוניברסיטה; לא מצא את מקומו במשטרה; לא התקדם בצורה משמעותית בעבודתו. אדף יצר דמות, שבחירה להישאר בשולי המרכז באמצע גוש דן, לאחר שהיא עזבה את העיר אשקלון בשולי מישור החוף. השוליות הפכה להיות

דרך החיים של אליש. המחבר מתאר את הדרך אל העיר אשקלון כזו אשר לא יכולה להימצא בפקק, כי הדרום הוא המוזנח ומשם אליש וגם הנרצחת הגיעו: "גשם התחיל לרדת והאט את התנועה, אליש קיווה שהגשם הוא הסיבה היחידה, לא נהייה בלתי מוסכרת אל

קיים עם סימנים אחרים בשפה ולא דווקא מהיחס שהוא קיים עם דבר מה המצוי מחוץ לשפה. הספר של אדף הושפע עמוקות מתפיסתו של סוסייר ונדמה כי הוא ממש בנה את מבנה הצורני של הספר על פי רעיון זה.

חזית משפחתית

אדף, מודע לשינוי שחל במחשבה המערבית אשר ניתק את הטקסט מצד אחד מהאינטר-טקסטואליות שלו ומצד שני בחן את חלקיו בנפרד. הוא השתמש בשינוי זה באופן מובהק בתוך הספר שלו, אך בו בזמן ניסה לשמור את הטקסיות של הספר, בלשון הדור השלישי המזרחי. הרומאן של אדף בחן את ההיסטוריה של ישראל, מתוך מציאות תל אביב מנוכרת ובכל זאת סלבריטאית מאוד. אדף מרד באופן מודע במושגים עיקריים העומדים על סדר היום בתודעתם של המיעוטים כגון: המזרחיות, הפמיניזם, העוני, תעודות התארים השונים וכד'. שאלה אחת שאפיינה את יצירתו היא הגישה האפיסטימולוגית לעולם. אותה שאלה מטאפיסית עמוקה שעלתה מתוך ההכרה של היוצר, כלפי דמויות יצירתו. כך "אליש חשב בעצב, בני האדם בוגדים בו בעצם, זה שאף פעם לא מי שאתה רוצה שיהיו" (עמ' 18). "לשכב בחושך ולהאזין לתל אביב, אליש חשב שהוא יכול לשכב כך שנים מחייו, להרהר כיצד העיר חולפת, איך כל צופר כורה את דרכו בעלטה, קורע ממנה פיסה של זמן וחרושת המנועים המנקבת את תל אביב" (עמ' 324).

אדף, במעין פילוסופיה אין-ראנדית, מרד בכל אפשרות של פילוסופיה קולקטיבית המחברת בין הדמויות, חוץ מעקרונות הברידות והאינטרסים של ההצלחה. הוא העריץ את האינדיבידואל המורד, אך הוא הוסיף לו חזות משפחתית, מסוימת. אליש, הבלש, תואר כדמות חסרת אהבה אשר מתוך גרונה בקע קול מזרחי, אשר נאחז בקיום התל אביבי, כקרש הצלה מהפריפריאליות שם קולו לגמרי לא יובן. אך דווקא שם במרכז, חרדותיו לא נתנו לו לצמוח לממדי יכולתו הפנומנלית.

הדרום. אמא שלו הייתה על סף של ככי בטלפון" (עמוד 263). הדרום הוא לא רק אזור דרומי חיצוני בעל הפניות גיאוגרפיות, אלא הוא גם משמש כדרום פנימי, אשר בתוכו הגיבור חי, כלומר סוג של טריטוריה נפשית.

הספר כולו מלא שמות וכינויים מזרחיים, שכמו יוצרים שפה חדשה, שניסתה להתחמק בכל כוחה מן השפה הגבוהה שאפיינה את השירה של אדף. אדף ניסה בכל כוחו לבנות שפה ודיאלקט שונה לכל דמות, אך נדמה כי אחת החולשות של הרומאן, היה דווקא הניסיון להבנות מציאות אונטולוגית של מספר דמויות, אשר סופר כל יודע מדברר את תודעתם. הדמויות, מפי אדף, דיברו בסוג של מחשבה עמוקה, אשר לא נוכל למצוא במציאות ועם זאת ניסיון זה יצר עולם מורכב ומעניין ומיוחד, אשר חסר במחזות הספרות השטחית.

הטקס כמושג מרכזי ברומאן

הטקס הוא מושג מרכזי ברומאן הזה. הגיבורים ניסו לייצר טקסים משלהם במציאות, אך הם גילו סוג אחר של יחסי כוח שהקשה עליהם לייצר את טקסיהם. הטקס המרכזי הוא טקסיה של העיר תל אביב, ממאורות הפקולטה למדעי הרוח של גילמן באוניברסיטת תל אביב ועד למערות מועדוני הרוק שנפתחים ונסגרים לפי טקסיות מיוחדת. בין כל הטקסים, העולם המזרחי לא יכול לעמוד בפני עצמו והוא אינו יכול לחזור לעולם ממנו הוא הגיח, בשל עובדה זאת, דליה שושן מתה, כשהיא נסתה לחזור לשדרות. לטקס התל אביבי היו חוקים אכזריים שעקרו את דרך חזרה של הדמויות ממרחב של זיכרון אחד למשנהו.

מאוד הפליאה אותי הביקורת מצד אחד של גיבור הספר, אליש הבלש, על העולם האקדמי ומצד שני ההתייחסות העמוקה של הספר לעבודה החשובה של הבלשן הצרפתי דה-סוסייר. דה-סוסייר הבחין כי מה שיחד את סימני השפה המדוברת או הכתובה הוא יחס "שרירותי" על פי הגדרתו, בין הסימן לדבר שהוא מייצג. הוא טען כי יחס זה הוביל למסקנה, שערכו של הסימן בשפה נבע מהיחס שהוא

